

УДК 343.98(477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2025.3.13>

Сергій Юрійович Міхальов,

Національний науковий центр

«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

Міністерства юстиції України (аспірант);

<https://orcid.org/0009-0008-2981-5357>,

e-mail: mih.s.97911@gmail.com

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ

У статті досліджено тактику проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях щодо фінансування тероризму. Основну увагу зосереджено на використанні тактичних прийомів для виявлення джерел і каналів руху коштів, що спрямовуються на підтримку терористичної діяльності. Встановлено, що ключове значення мають обшук, виїмка фінансової документації, огляд електронних носіїв, допит свідків, а також реалізація такого заходу забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до охоронюваної законом таємниці (банківської інформації). Наголошено, що результативність зазначених слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних заходів залежить від правильно обраної тактичної лінії поведінки слідчого, ретельного планування, ефективного застосування тактичних прийомів і своєчасної нейтралізації протидії з боку зацікавлених осіб.

Ключові слова: тероризм, фінансування тероризму, організована група, протидія розслідуванню, слідча (розшукова) дія.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із фінансуванням тероризму, належить до найбільш складних і багатоаспектних напрямів правоохоронної діяльності. Воно вимагає належної організації та скоординованих дій слідчих і оперативних підрозділів, оскільки метою є не лише документування окремого факту протиправної діяльності, а й виявлення всієї системи фінансових зв'язків, які забезпечують функціонування та підтримку терористичних структур. Специфіка таких злочинів зумовлена використанням різноманітних механізмів фінансового маскування: схем відмивання коштів, офшорних компаній, криптовалют, фіктивних угод тощо. Це робить кожне провадження унікальним та потребує гнучких і науково обґрунтованих підходів. Важливе значення має визначення тактичних особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема обшуку, допиту свідків і підозрюваних, а також отримання тимчасового

доступу до банківських рахунків, аналіз електронних доказів тощо. Саме їх правильна організація та застосування забезпечують досягнення цілей кримінального провадження у справах щодо фінансування тероризму.

Стан дослідження проблеми

Проблематика криміналістичної тактики та розроблення тактичних прийомів розслідування окремих категорій злочинів досліджували чимало вчених, серед яких В. П. Бахін, Є. В. Бондаренко [1], Л. Ф. Гула [2], В. О. Гусєва, В. В. Кікінчук [3], В. О. Коновалова, В. В. Тіщенко [4], К. О. Чаплинський [5], Ю. М. Чорноус, В. М. Шевчук, В. Ю. Шепітько та ін. Попри вагомий науковий доробок у сфері розвитку криміналістичної теорії та вдосконалення слідчої практики, залишається низка проблем, що безпосередньо стосуються протидії фінансуванню тероризму. Особливості цього виду злочинів виявляються у складності встановлення прихованих фінансових потоків, використанні сучасних технологій, криптовалют, офшорних юрисдикцій і фіктивних підприємств. У зв'язку із цим особливої актуальності набуває розроблення тактичних прийомів і практичних рекомендацій, що враховують специфіку проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях про фінансування терористичної діяльності. Саме ці обставини визначають наукову та практичну значущість представленої статті.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є визначення тактичних особливостей проведення слідчих (розшукових) дій у процесі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із фінансуванням тероризму. Досягнення цієї мети забезпечується через розв'язання таких завдань: 1) узагальнити емпіричний матеріал для з'ясування типових слідчих (розшукових) дій, що проводяться під час розслідування фінансування тероризму; 2) на основі аналізу апробованих тактичних рекомендацій проведення слідчих (розшукових) дій визначити тактичні особливості проведення процесуальних дій у злочинах цієї категорії.

Наукова новизна дослідження

Уперше здійснено комплексне дослідження тактичних особливостей проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, пов'язаних із фінансуванням тероризму. Обґрунтовано необхідність формування спеціалізованої криміналістичної методики розслідування цього виду злочинів, яка поєднує класичні процесуальні засоби доказування з інноваційними прийомами, орієнтованими на сучасні фінансові технології, зокрема криптовалютні транзакції, використання офшорних компаній, фіктивних підприємств та шахрайських схем.

Подальшого розвитку набули положення щодо ролі спеціальних знань у розслідуванні злочинів зазначеної категорії: визначено напрями залучення фінансових аналітиків, ІТ-експертів, психологів та фахівців із міжнародного права при проведенні обшуку, виїмки, огляду електронних носіїв і допиту. Удосконалено підхід до тактики допиту, яка має враховувати психологічний вплив, особливості формування запитань, а також необхідність виявлення прихованих мотивів і каналів руху коштів.

Оригінальність дослідження полягає в поєднанні тактичного й організаційного рівнів: обґрунтовано доцільність формування міжвідомчих слідчо-оперативних груп і налагодження міжнародної взаємодії з використанням інструментів Інтерполу, Європолу та рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмивання грошей (FATF). Це дозволяє інтегрувати національні тактичні прийоми із глобальними стандартами протидії фінансуванню тероризму.

Виклад основного матеріалу

Фінансування тероризму визначається як будь-які дії, спрямовані на надання матеріальної чи фінансової допомоги окремим терористам або організованим терористичним угрупованням. Йдеться не лише про пряме забезпечення грошовими ресурсами, а й про надання інших матеріальних засобів, необхідних для підготовки або здійснення терористичних актів, створення чи підтримку терористичних структур, втягнення інших осіб у злочинну діяльність, публічне схиляння до терористичних дій та інші форми сприяння¹.

Зростання кількості таких правопорушень в Україні підтверджує серйозність проблеми та складність належного реагування. Це зумовлює нагальну потребу у формуванні спеціалізованої криміналістичної методики розслідування, ключовим елементом якої має стати система криміналістичних характеристик фінансування тероризму. Така система дозволить забезпечити більш ефективне виявлення, документування, доведення та притягнення винних осіб до відповідальності.

Правове регулювання протидії фінансуванню тероризму ґрунтується як на міжнародних актах (Міжнародній конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року, Європейській конвенції ETS № 90), так і на внутрішньому законодавстві (Кримінальному кодексі України, законах України «Про боротьбу з тероризмом», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» тощо). Однак результативність

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 16.08.2025).

визначається не лише наявністю нормативної бази, а й рівнем професійної підготовки кадрів, ефективністю міжвідомчої координації та чіткістю криміналістичних алгоритмів. Жодна правова норма не може бути дієвою без реального забезпечення її практичної реалізації, що охоплює як кадровий потенціал і технічні ресурси, так і належну мотивацію та організаційну взаємодію.

За підрахунками Міжнародного валютного фонду, щороку відмивається від 2 % до 5 % світового ВВП, що створює підґрунтя для розвитку тероризму та становить безпосередню загрозу економічній безпеці держав¹. У зв'язку із глобальним характером відмивання коштів і фінансування тероризму національні правові режими змушені адаптуватися до міжнародних стандартів, адже лише вони здатні забезпечити системний вплив на транснаціональні злочинні механізми.

Водночас злочинні схеми постійно вдосконалюються, змінюючи як методи фінансування, так і джерела отримання коштів. Це потребує оновлення криміналістичних рекомендацій, які мають відповідати сучасним умовам. Фінансування тероризму може здійснюватися різними шляхами – від використання складних фінансових схем та шахрайських операцій до маніпуляцій із криптовалютами, що завдяки своїй децентралізації й анонімності істотно ускладнюють виявлення незаконних операцій.

Практика свідчить, що традиційні джерела фінансування поступово відходять на другий план, поступаючись місцем прихованим механізмам, які часто базуються на шахрайських схемах. Тому виявлення взаємозв'язку між такими шахрайськими операціями та фінансуванням терористичних структур є одним із ключових завдань як наукової спільноти, так і правоохоронної практики.

Як і в інших сферах суспільно корисної діяльності, досудове розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із фінансуванням тероризму, вимагає від уповноважених осіб застосування спеціалізованого арсеналу процесуальних заходів і законних інструментів. Йдеться про сукупність методів і прийомів, що дозволяють досягти поставлених цілей в оптимальні строки і з мінімальними витратами ресурсів. Одне з основних завдань сучасної криміналістики – розроблення організаційно-тактичних засад, які забезпечують належний рівень діяльності слідчих, оперативних підрозділів, прокурорів і судів. У процесі проведення слідчих (розшукових) дій слідчий завжди застосовує певні тактичні прийоми, що корелюють із реальною слідчою ситуацією.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство передбачає, що будь-яка слідча (розшукова) дія може проводитися лише за наявності

¹ Cox D. Handbook of anti-money laundering. John Wiley & Sons, 2014.

законних підстав – достатніх фактичних даних, що підтверджують можливість досягнення її цілей. Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України слідча (розшукова) дія є передбаченим законом процесуальним заходом, спрямованим на отримання, перевірку, аналіз та використання доказів у конкретному кримінальному провадженні. Не менш важливою складовою таких дій є перевірка вже отриманої доказової інформації. Крім того, строки проведення розслідування жорстко регламентуються кримінальним процесуальним законом¹.

Криміналістична тактика спрямована на вироблення таких науково обґрунтованих прийомів, які на практиці сприяють реалізації кінцевої мети слідчої (розшукової) дії. Для більшості таких дій головною метою полягає в забезпеченні максимальної ефективності здобуття об'єктивних фактичних відомостей про подію злочину. Водночас тактичні рішення повинні суворо відповідати принципам законності, захисту прав і свобод людини та вимогам кримінального процесуального законодавства.

Слідчі (розшукові) дії у кримінальних провадженнях щодо фінансування тероризму мають визначальне значення, оскільки саме вони є основним засобом виявлення фінансових потоків, джерел їх походження, схем легалізації та подальшого розподілу коштів, тобто збирання доказів. Найчастіше в таких справах проводяться обшуки, вилучення фінансової документації (на підставі відповідного рішення суду), аналіз цифрових слідів, банків даних, відкритих реєстрів, тимчасовий доступ до банківської таємниці, а також допити свідків і підозрюваних. Їх результативність залежить від умінь слідчого застосовувати всі допустимі законом тактичні прийоми, а також формулювати питання, здатні вивести на розкриття істинних мотивів і конкретного механізму фінансування терористичної діяльності, тобто такі, що дозволять повноцінно з'ясувати предмет допиту.

Одним із найцінніших джерел доказової інформації у справах про фінансування тероризму є допити. Тут першорядного значення набуває характер впливу слідчого на допитуваного. Під час допиту підозрюваного слід зосередити увагу на з'ясуванні його ролі в організації фінансових операцій, наявності замовників або посередників, а також шляхів переміщення коштів, зокрема через окремі компанії чи криптовалютні транзакції.

Допит свідків передбачає насамперед з'ясування характеру зв'язків і попередніх контактів із підозрюваними чи особою, яка ймовірно

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 16.08.2025).

причетна до фінансування тероризму, характеру взаємовідносин, відомостей про можливі мотиви злочину, фактів використання анонімних фінансових інструментів, а також можливих спостережень щодо підготовчих дій та рівня обізнаності про характер і форми діяльності конкретних осіб.

Тактичні прийоми під час допиту у справах про фінансування тероризму значною мірою пов'язані із психологічним впливом. Слідчий може застосовувати ефект несподіванки, непряме формулювання запитань, створювати враження вищого рівня обізнаності, ніж має насправді. Поєднання таких підходів із досягненнями сучасної психології дозволяє отримувати критично важливі відомості про канали руху коштів та коло осіб, причетних до їх акумуляції. Водночас усі тактичні прийоми мають бути етичними: недопустимі введення в оману допитуваного та зловживання процесуальними правами.

Не менш важливу роль у розслідуванні фінансування тероризму відіграє обшук. Ця слідча (розшукова) дія спрямована на виявлення доказів фінансової активності – від банківських карток і бухгалтерських документів до електронних пристроїв, що використовуються для криптовалютних операцій або міжнародних переказів. Огляд електронних носіїв дозволяє виявляти зашифровані дані про транзакції, переписки в закритих месенджерах і цифрові сліди використання анонімних фінансових сервісів тощо. Проведення таких слідчих (розшукових) дій можливе лише на підконтрольній Україні території і за умов, що таким чином не створюватиметься будь-яких загроз для життя та здоров'я учасників.

Отже, тактика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із фінансуванням тероризму, спирається на їхню криміналістичну характеристику, що охоплює специфіку складних фінансових схем, приховані механізми обігу коштів, залучення посередників і використання сучасних інформаційних технологій. Вона передбачає не лише ефективне застосування класичних методів доказування, а й упровадження інноваційних прийомів, спрямованих на збереження та захист доказів від знищення, підробки чи фальсифікації, що є особливо важливим у контексті протидії терористичним загрозам.

Поряд із загальними тактичними аспектами проведення слідчих (розшукових) дій у розслідуванні фінансування тероризму слід звернути увагу і на специфічні. У цьому контексті особливого значення набуває комплексне використання організаційних, тактичних та аналітичних засобів, здатних забезпечити ефективне документування протиправної діяльності та встановлення її суб'єктів, тим паче з огляду на транснаціональний характер такої злочинності.

Насамперед важливим є формування міжвідомчих слідчо-оперативних груп, до складу яких мають входити не лише працівники

правоохоронних органів, а й фахівці з фінансового моніторингу, кібербезпеки та міжнародного права. Це дозволяє оперативно реагувати на спроби знищення або приховування цифрових слідів, що є типовим у справах про фінансування тероризму. Пріоритетом виступає фіксація первинних слідових даних – банківських транзакцій, криптовалютних операцій, електронного листування, доступу до онлайн-гаманців. Для цього використовуються як процесуальні, так і непроцесуальні форми спеціальних знань, що забезпечують поєднання експертних досліджень і консультацій.

Особливу тактичну вагу мають обшук та виїмка, спрямовані на вилучення не лише паперової документації, а й цифрових носіїв інформації. Водночас допит учасників кримінального провадження, зокрема свідків і потерпілих, доцільно проводити із застосуванням психологічних методик, які дозволяють подолати бар'єри страху й отримати повні показання, наприклад із застосуванням апробованої методики процесуального інтерв'ю. Допит підозрюваних вимагає врахування можливих замовних мотивів і грошової винагороди за їхні дії, що прямо впливає на побудову версій і прогнозування їхньої поведінки.

У структурі негласних слідчих (розшукових) дій особливе місце посідає контроль за фінансовими операціями, відстеження комунікацій у даркнеті та соціальних мережах, використання контрольованих транзакцій, які створюють умови для виявлення кінцевих вигодоодержувачів. Водночас необхідно активно розвивати міжнародне співробітництво, застосовуючи механізми Інтерполу, Європолу та рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмивання грошей для блокування незаконних фінансових потоків.

Огляд місця події в цих провадженнях, де це доцільно, дозволяє реконструювати механізм злочину, виявити матеріальні та цифрові сліди, визначити напрями розслідування. Тактика огляду повинна включати чітке окреслення його меж, правильну розстановку сил і використання технічних засобів для виявлення та фіксації доказів.

Слід зауважити, що своєчасне залучення спеціаліста істотно підвищує результативність слідчих (розшукових) дій. У кримінальних провадженнях щодо фінансування тероризму такий захід зумовлюється складністю джерел доказів та специфікою процесуальних заходів. Найчастіше потреба у спеціалістах виникає у таких випадках:

1) обшук і тимчасовий доступ до речей та документів:

– спеціаліст із кібербезпеки та ІТ – для виявлення й вилучення зашифрованих файлів, електронних гаманців, криптовалютних біржових акаунтів, переписки у закритих месенджерах;

– фінансовий аналітик – для оперативної ідентифікації документів, що підтверджують складні фінансові операції;

2) огляд електронних носіїв та цифрових слідів:

- експерт у сфері комп'ютерної криміналістики – для відновлення видаленої інформації, дешифрування, встановлення IP-адрес і маршрутів транзакцій;

- спеціаліст із криптовалютних технологій – для відстеження руху коштів у блокчейні;

3) тимчасовий доступ до речей і документів:

- фахівець із фінансового моніторингу та банківської діяльності – для ознайомлення зі змістом банківських документів, платіжних доручень, фінансових звітів, що мають спеціальну бухгалтерську термінологію;

4) допит підозрюваних і свідків:

- спеціаліст із фінансових ринків або банкір – для уточнення термінів і схем, використаних у злочинних транзакціях;

5) огляд місця події:

- спеціаліст-криміналіст – для ідентифікації обладнання, пов'язаного з нелегальними фінансовими операціями (POS-термінали, сервери, криптомайнінгове устаткування).

Отже, участь спеціалістів є доцільною передусім у тих слідчих (розшукових) діях, що вимагають спеціальних знань у сферах фінансів, інформаційних технологій, психології чи міжнародного права – без таких знань встановлення істини у провадженнях про фінансування тероризму може бути ускладненим або навіть неможливим.

Тактика розслідування злочинів, пов'язаних із фінансуванням тероризму, має спиратися на комплексне застосування криміналістичних прийомів, адаптованих до сучасних фінансових технологій; вона передбачає поєднання оперативно-слідчих дій із міжнародним співробітництвом та аналітичним моделюванням руху коштів. Запровадження таких організаційно-тактичних заходів підвищить ефективність протидії фінансуванню терористичних структур і сприятиме своєчасному виявленню та припиненню їхньої злочинної діяльності.

Висновки

Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із фінансуванням тероризму, становить надзвичайно складний і багатоаспектний процес, що потребує високого рівня організації та міжвідомчої координації. Аналіз специфіки цих злочинів дає підстави стверджувати, що ефективність протидії їм залежить від правильного визначення тактичних особливостей проведення ключових слідчих (розшукових) дій, зокрема обшуку, огляду, допиту, тимчасового доступу до фінансових документів та цифрових носіїв.

Доведено, що сучасні фінансові механізми, серед яких офшори, криптовалюти, фіктивні угоди, а також використання цифрових платформ

і даркнету, зумовляють потребу в удосконаленні криміналістичної тактики. Успішність слідчої роботи безпосередньо залежить від комплексного використання спеціальних знань у сфері фінансового моніторингу, кібербезпеки та міжнародного права, а також від упровадження інноваційних прийомів, здатних забезпечити збереження і захист доказової інформації.

Важливою умовою ефективності є створення спільних слідчо-оперативних груп, залучення до розслідувань фахівців різного профілю та розвиток міжнародного співробітництва, що дозволяє блокувати транснаціональні фінансові потоки. Особливе значення має тактика допиту, яка поєднує психологічний вплив та методику процесуального інтерв'ю для отримання максимально повної інформації про механізми фінансування.

Таким чином, розроблення й упровадження адаптованої до сучасних умов криміналістичної методики розслідування фінансування тероризму є ключовим чинником підвищення ефективності протидії цьому явищу. Її практична реалізація забезпечить своєчасне виявлення та блокування незаконних фінансових потоків, встановлення організаторів і посередників, а також зміцнить національну та міжнародну систему безпеки.

Список бібліографічних посилань: **1** Бондаренко Є. В. Обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. Т. 3. С. 20–27. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.3.3>. **2** Гула А. Ф. Використання тактичних прийомів у розслідуванні злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2016. № 845. С. 515–521. **3** Кікінчук В. В. Особливості тактики окремих слідчих дій під час розслідування злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в агропромисловому комплексі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. № 24 (4). С. 98–102. **4** Тіщенко В. В. Слідчі ситуації в методиці розслідування злочинів: поняття, класифікація, значення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2004. № 22. С. 961–965. **5** Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2006. 308 с.

Надійшла до редколегії 20.08.2025

Прийнята до опублікування 14.09.2025

Mikhailov S. Yu. Tactics for Conducting Investigative (Search) Activities during the Investigation of Terrorism Financing

The article examines the tactics for conducting investigative (search) activities and other procedural measures during the investigation of crimes related to the financing of terrorism. It reveals the content and essence of certain tactical techniques used in the process of investigative (search) actions aimed at establishing the sources, mechanisms and channels of financial resources used to support terrorist activities. It is emphasised that one of the key tasks of criminalistics is to develop organisational and tactical foundations for the work of investigators who, operating in complex and conflictual investigative situations, apply specially developed techniques to achieve maximum effectiveness in gathering evidence. It is noted that criminalistics tactics can offer scientifically based methods that can be used during the examination of documents, searches, temporary access, interrogations or analysis of electronic data to identify and record traces of criminal activity in the field of financial transactions.

It is emphasised that in criminal proceedings concerning the financing of terrorism, investigative (search) actions such as searches, temporary access to and seizure of financial and accounting documentation, examination of electronic media, interrogation of witnesses, involvement of specialists, and temporary access to banking information are of particular importance. Their organisational and tactical features require the investigator to act in a measured manner, clearly define the methods of influencing the participants in the proceedings and take into account the specific nature of the evidence in cases of this category.

A distinctive feature of tactical techniques in investigating terrorist financing is a focus on identifying hidden financial flows, using unconventional versions when formulating questions during interrogations, and conducting a comprehensive analysis of financial and digital evidence. It is noted that investigation tactics should be based on the criminalistic characteristics of this type of crime, which include methods of concealing criminal activity, schemes for using offshore zones, cryptocurrencies, and fictitious enterprises. Emphasis is placed on the need to apply tactics that prevent the destruction, falsification or transfer of financial traces, as well as on improving tactical techniques based on modern achievements in criminalistics, psychology and digital criminalistics.

Keywords: terrorism, financing of terrorism, organised group, counteraction to investigation, investigative (search) action.

